
Seniorit oman elämänsä medialukutaitureina

Päivi Rasi, apulaisprofessori, Lapin yliopisto,
Kasvatustieteiden tiedekunta, Media Education Hub

SeniorSurf-päivä, 5.10.2021

Esityksen kuvat: Lapin yliopisto, IkäihMe-hanke/Marko Junttila

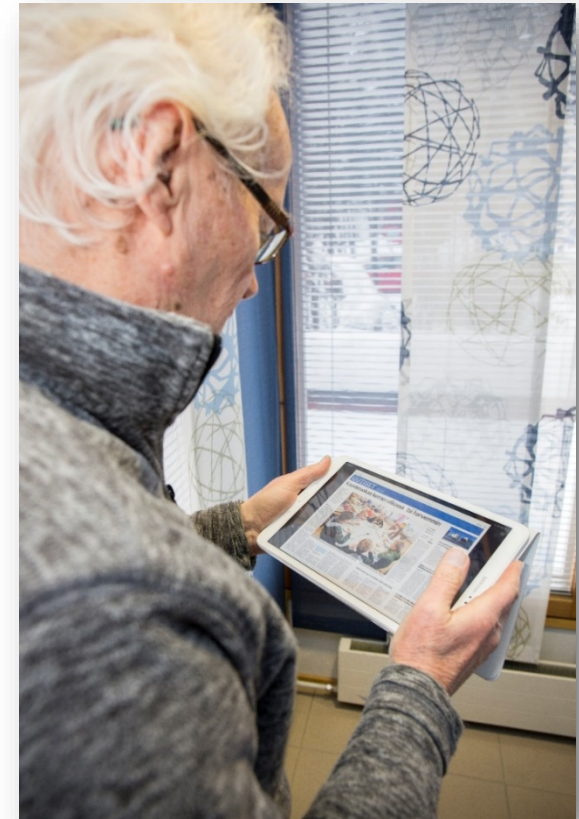

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND
Pohjoisen puolesta – maailmaa varten

”Medialukutaiturit” – harkittu sanavalinta!

Tavoitteena **tasapainottaa** seniorien medialuku- ja digitaidoista käytävää keskustelua:

- ”Kielteisyyden ansa”: puutteiden, osaamattomuuden painottaminen
- Enemmän myönteisyyttä:
  - senioreiden olemassa oleva osaaminen
  - senioreiden omat tarpeet, mielenkiinnot
  - värikäs joukko!
- Puhutaan myös tarpeesta kehittää senioreille paremmin soveltuvia digilaitteita, -sisältöjä ja -palveluja!

Mitä medialukutaidot ovat?

Mediakasvatus =

Tavoitteellista ja suunnitelmallista opetusta, ohjausta ja koulutusta medialukutaitojen kohentamiseksi

Medialukutaidot = taitoja

1. **päästä** erilaisten mediasisältöjen äärelle
2. **käyttää, ymmärtää, kriittisesti arvioida** ja
3. **itse tuottaa & jakaa** erilaisia mediasisältöjä

Osallisuus
Demokratia
Hyvinvointi
Sivistys
Sos. kestävyys
Yhdenvertaisuus

Arvioidaan medioiden toimintalogiikkoja, tietolähteiden ja tiedon oikeellisuutta, luotettavuutta, turvallisuutta, näkökulmia, arvoja, tarkoitusperiä (esim. taloudelliset, poliittiset, kulttuuriset), tekijänoikeuksia, sananvapautta

Digitaidot, -osaaminen VS medialukutaidot?

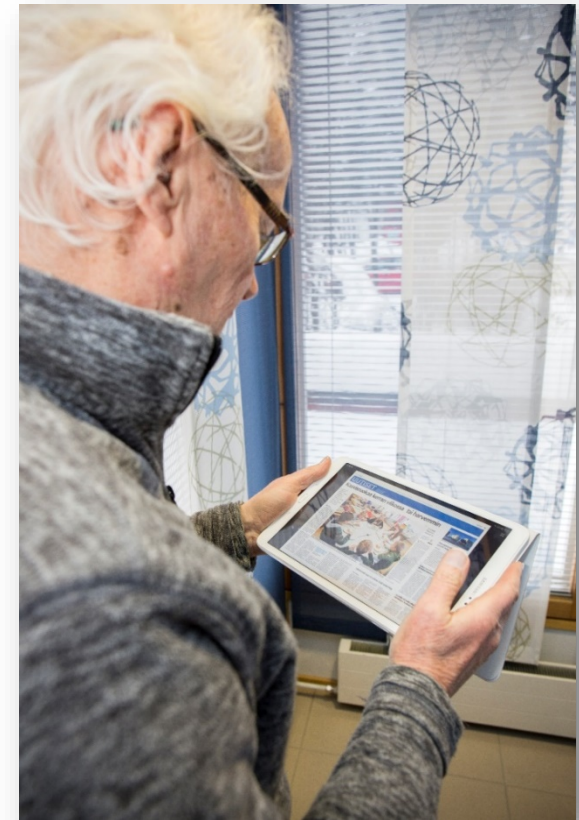
- EU:n DigComp-viitekehys: 1) informaatiolukutaito 2) viestintä ja yhteistyö 3) digitaalinen sisällöntuotanto 4) turvallisuus sekä 5) ongelmanratkaisu.
- EU:n neuvosto sisällyttänyt elinikäisen oppimisen suosituksissaan medialukutaidot osaksi digiosaamista.
- **Medialukutaitojen käsite:**
  - Pitkä akateeminen tutkimustausta
  - Keskiössä medioiden toimintalogiikat ja valtakysymykset → **kriittinen näkökulma** (vrt. digiosaamisen välineellisempi näkökulma)
- Poliittiset linjaukset:
  - Medialukutaito EU:n direktiiviksi 2018
  - OKM medialukutaitolinjaukset 2019

Esimerkki: miten uutisjuttua voi arvioida kriittisesti?

- Millaisia asioita otsikko, kuvat, kuvatekstit nostavat esiin?
- Mitä uutisjuttu ei kerro ilmiöstä?
- Kenelle tarjottu tieto on olennaista ja tärkeää?
- Kuka/ketkä saavat äänensä kuuluviin ja ketkä eivät?
- Mikä/kenen näkökulma vaikuttaa olevan keskeisin?
- **Millaisissa rooleissa ihmisiä kuvataan? (esim. sivulliset, uhrit, objektit, aktiiviset toimijat)**
- Millaisia tiedonlähteitä on käytetty ja miten? Mitä muita tiedonlähteitä olisi voitu käyttää?
- Kuka saa sanoa viimeisen sanan — toisin sanoen mihin uutisjuttu päättyy?
- Näkyykö toimittajan oma näkökulma hänen sanavalinnoissaan?

<https://www.ulapland.fi/FI/Kotisivut/Monilukutaitoa-peruskoululaisille>

Tutkimusesimerkki:

Miten sanomalehdissä* puhutaan senioreista ja heidän digitaidoistaan?

Pääosin **kielteisesti** ja **rajoittuneesti**: heidät rajattiin perheen ja paikallisyhteisön piiriin, digiosaaminen ja asenteet kuvattiin hyvin kielteisesti.

Myönteisesti heitä kuvattiin vain julkisten digipalveluiden ”iloisina asiakkaina”.

Perässä tulijat
Käsityksiltään luutuneet
Päivitystä kaipaavat
Ryövättävät
Töpeksivät
Nurkkakuntaiset
Ongelmakansalaiset
Maalaississit
Digi–Jumalan selän takana
Huolen aiheet
Tietoyhteiskunnasta syrjäytyneet
Maailmanmenosta syrjässä
Digi–änkyrät

*Lapin Kansassa, Pohjolan Sanomissa ja Kainuun Sanomissa 2006-2016 julkaistuja pääkirjoituksia, artikkeleita ja lukijoiden kirjoituksia. Lähde: Rasi (2021)

Joitakin esimerkkejä: mihin medialukutaitoja tarvitaan?

- Digipalveluiden käyttöön
- Turvallisuuteen, esim. nettihuijausten ennaltaehkäisyyn
  - ✓ nettikauppa-, tietojenkalastelu-, romanssi-, sijoitushuijaukset ... ks. www.Huijausinfo.fi
- Dis- ja misinformaation tunnistamiseen
  - ✓ valeuutiset, "infodemia"
- ✓ Informaation arviointiin, tulkitsemiseen
- Uusien mediateknologioiden kanssa elämiseen
  - ✓ pelilukutaito, pelisivistys
  - ✓ robottilukutaito, ohjelmointiosaaminen
- Sosiaalisiin suhteisiin
  - ✓ esim. "nettideittailulukutaito"
- Oman "äänen" julkaisemiseen

Kuva Satu Pekkarinen / LUT, Yle uutiset 13.7.2017: [Vanhukset ottavat robotin ilolla vastaan – hoitajat epäillen | Yle Uutiset | yle.fi](#)

Mitä tiedämme senioreiden 65+ medialukutaidoista?

- Liian vähän!
- Uutta ja perinteistä mediaa yhdistävät **mediarepertuaarit**:
  - ✓ TV, radio, sanoma- ja aikakauslehdet
  - ✓ Nettisisällöt ja -palvelut
- Korona → somen, verkkolehtien ja TV-yhtiöiden uutissivujen käyttö lisääntyi
- Netin & somen käyttö kapea-alaisempaa
- Vähemmän netin käyttäjiä kuin nuorissa:
  - 65-74v: 88% käyttänyt (2020)
  - 75-89v: 51% käyttänyt (2020)
- Osalla vaikeuksia:
  - ✓ tunnistaa verkkomainontaa, valeuutisia
  - ✓ suojata yksityisyyttä, tietoturvaa
  - ✓ käyttää digitaalisia sote-palveluja
  - ✓ arvioida terveyttä koskevaa tietoa

Seniorit ovat medialukutaidoiltaan keskenään erilaisia - pelkkä ikä ei selitä!

- taitavat tehokäyttäjät, edelläkävijät, perinteistä ja digitaalista taitavasti yhdistävät
- valikoivat, kapea-alaiset käyttäjät
- ne, joiden puolesta käytetään & asioidaan
- käytöstä tietoisesti kieltäytyvät

Heikompien medialukutaitojen taustalla voi olla:

- Korkeampi ikä (75+)
- Alhaisempi koulutustaso
- Heikompi terveydentila
- Sosiaalinen eristyneisyys
- Maahanmuuttajuus
- Aiemman (työ)kokemuksen puute

Millaista mediakasvatusta senioreille?

Tarveperustaisia koulutuksia

- Netin Top5-käyttötarkoitukset 65-89v:
  - ✓ pankkiasiat
  - ✓ sähköposti
  - ✓ verkkolehtien/tv-yhtiöiden uutissivut
  - ✓ tv-yhtiöiden verkkopalvelut
  - ✓ sairauksiin, ravitsemukseen tai terveyteen liittyvä tiedon etsintä
- ”Ei vielä” suosittuja?
  - ✓ podcastit (tuottaja/kuuntelija)
  - ✓ blogit (tuottaja/lukija)
  - ✓ äänikirjat ...

Millaista mediakasvatusta senioreille?

Laaja-alaisia koulutuksia – ei vain digilaitteiden ja -sovellusten käyttökoulutuksia

- Kriittinen media-analyysi
- Luova mediatuottaminen ja julkaiseminen
- Turvataidot
- Pelilukutaito, pelisivistys
- Robottilukutaito
- Ohjelmoinnillinen osaaminen jne ...
- Elämänrooleihin perustuvat medialukutaidot:
  - ✓ läheisenä, ystävänä somessa
  - ✓ sote-palvelujen asiakkaana
  - ✓ kansalaisena
  - ✓ nettideittailijana
  - ✓ (iso)vanhempana ...

Kiitos paljon!
paivi.rasi@ulapland.fi

- **Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2018/1808.**
- **Eronen, J., Paakkari, L., Portegijs, E., Saajanaho, M., & Rantanen, T. (2019).** Assessment of health literacy among older Finns. *Aging Clinical and Experimental Research*, 31(4), 549–556.
- **DANK Digi arkeen -neuvottelukunta. (2019).** Digitaalinen Suomi—yhdenvertainen kaikille. Digi arkeen -neuvottelukunnan toimintakertomus. Publications of the Ministry of Finance 2019:23.
- **Helsper, E. J., & Reisdorf, B. C. (2016).** The emergence of a ‘digital underclass’ in Great Britain and Sweden: Changing reasons for digital exclusion. *New Media & Society*, 19(8), 1253–1270.
- **Hunsaker, A., & Hargittai, E. (2018).** A review of Internet use among older adults. *New Media & Society*, 20(10), 3937–3954.
- **Hyppönen, H. & Aalto, A.-M. (2019).** Citizens experiences of e-health and e-welfare services. Teoksessa Vehko, T., Ruotsalainen, S. & Hyppönen, H. (toim.), *E-health and e-welfare of Finland. Check Point 2018* (s. 148–167). Report 7/2019. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.
- **Meriläinen, M. (2020).** Kohti pelisivistystä: Nuorten digitaalinen pelaaminen ja pelihaitat kotien kasvatuskysymyksenä. Akateeminen väitöskirja, Helsingin yliopisto.
<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/309143>
- **Ofcom Office of Communications. (2020).** Adults’ media use and attitudes: Report 2020. Retrieved from https://www.ofcom.org.uk/data/assets/pdf_file/0031/196375/adults-media-use-and-attitudes-2020-report.pdf
- **OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2019).** Medialukutaito Suomessa. Kansalliset medialukutaitolinjaukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:37.

- **Rasi, P.** (2018). Internet nonusers. In B. Warf (Ed.), The SAGE encyclopedia of the Internet (vol 2, pp. 532–539). Thousand Oaks, CA: Sage Publications Ltd.
- **Rasi, P.** (2021). On the margins of digitalization. The social construction of older people and the Internet. Väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto. <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/25307>
- **Saarenmaa, K.** (2020). Päivittäisestä mediakattauksesta löytyy jokaiselle jotain digikuilun molemmin puolin. Tieto & Trendit, 14.2.2020. Tilastokeskus.
<http://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/paivittaisesta-mediakattauksesta-loytyy-jokaiselle-jotain-digikuilun-molemmin-puolin/>
- **Statistics Finland.** (2020). Use of the Internet for following the media and for communication has increased. https://www.stat.fi/til/sutivi/2020/sutivi_2020_2020-11-10_tie_001_en.html
- **Suto, H.** (2013). Robot literacy. An approach for sharing society with intelligent robots. International Journal of Cyber Society and Education, 6(2), 139-144.
- **WHO World Health Organization.** (2018). Age-friendly environments in Europe: Indicators, monitoring and assessments.
<https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/334284/WHO-EURO-2020-1088-40834-55192-eng.pdf>